

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Miniatyrerna i den Bromellska samlingen

Rasmusson, Nils Ludvig

Fornvännen 1933(28), s. 119-122 : ill.

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1933_119

Ingår i: samla.raa.se

småningom under perioden 1180—1200. A. Schultz¹ visar emellertid med stöd av en del schlesiska sigill, att dylika former ännu brukades i början på 1200-talet. I en så speciell föremålsgrupp som de gyllene altarna från Valdemarstiden² finner man vissa drag, som gör det troligt, att broderierna blivit utförda i samma miljö. De romanska akantusrankorna ha samma typ och användes på båda hållen som markerad inramning till en figurgrupp under en arkadbåge. Broderiets oskickligt komponerade ranka tyder just på en förebild i annat format. I de frontalen, som ha målade ornamentik, guld mot brun botten (Broddetorp, Sindbjerg), är denna likhet slående. Dessa daterar Nørlund till 1150—1200. Även tornarkitekturen kan ha sina förebilder i metallarbetena, ehuru de där förekomma mer självständigt, som krön på överstyckena.

Fastän stolan hörde till de obligatoriska liturgiska plaggen och enligt inventarierna förekommo i många exemplar i varje skrudkammare äro medeltida dylika nu långt mera sällsynta än de större plaggen, kåpor, mässhakar och dalmatikor, tillsammans med vilka de buros. Liksom dessa kunde stolorna vara av synnerligen skiftande material och utförande.³ Under den äldre medeltiden räckte de i regel till den fotsida albans eller tunikans kant (se t. ex. fig. 157 i Måle: *L'art religieux du XII:e siècle*) men blevo senare kortare. De få fullständiga stolor, som bevarats från 1100- och 1200-talen, äro i allmänhet ganska långa (Thomas Becket's i katedralen i Sens 290 cm., Halberstadt 286 cm., Arlon 275 cm.) men även en så pass liten längd som 200 cm. är känd (Marienberg i Tyrolen). De många 1400-talsstolor, som finnas i Halberstadt och Danzig, äro däremot alla omkring 240 cm. långa.

Agnes Geijer.

MINIATYRERNA I DEN BROMELLSKA SAMLINGEN

I det av riksdagen 1734 inlösta v. Bromellska myntkabinettet⁴, grundvalen för K. Myntkabinettets svenska samling, ingick även ett antal miniatyrporträtt. Några notiser om dessa i Bromells och Berchs kataloger synas ur både samlings- och konsthistorisk synpunkt förtjänta av beaktande. I omstående sammanställning har även införts resultatet av ett försök till identifikation med nr i den av C. R. af Ugglas utgivna katalogen: Ur den Kungliga Skattkammaren och andra samlingar, Stockholm 1930, 2:a uppl.

¹ A. a.

² Poul Nørlund: *Gyldne altre, Jysk metallkunst fra Valdemarstiden* (1926).

³ Se Joseph Braun: *Die liturgische Gewandung* (1907).

⁴ N. L. Rasmusson: *Det Bromelius-v. Bromellska myntkabinettet och dess bestånd av myntskatter, Fornvännen*, 1931, s. 377 ff.

Porträtt av	v. Bromells katalog 1731	Berchs katalog omkr. 1748—49	Nr i af Ugg-las kat.
Gustaf II Adolf	infattad i Gull med Amaille och glas öfwer	infattad i gull; med christol deröfwer	556
	ett dito mindre af perlmo i Gull infattad	helt litet; utskurit i steen; och infattat i gull	557
Kristina	af Cuper, infattad i Gull med Amaile och Christall glas öfwer	infattat i gull, och emaillerat	562?
Karl X Gustaf	af Cuper, infattad i Gull, och med rubiner carmiserad, samt chrystal glas öfwer	infattat i gull, med krona deröfwer; emaillerat och besatt med Rubiner	572
	ett litet — af bly	litet i bly; målat med naturelle färger	207
Hedvig Eleonora	af Utterhielm, infattad uti Sölfwer, med Glas öfwer	infattat i förgylt silfwer	581?
Karl XI	af Brenner, infattad uti Gull med Kgl Crona och glas öfwer, carmiserad med Smaragder	infattat i gull, emaillerat och besatt med Smaragder	586
Ulrika Eleonora d. ä...	af Behn, infattad i Sölfwer, med glas öfwer	endast: "en miniature"	592
	ett mindre uti Amaille af Utterhielm	målat en emaille	593
Karl XI	d:o	en emaille	591
Karl XII	af Spöring infattad uti Sölfwer med glas öfwer	endast "en miniature"	
— — —	Konung Christian den Andres eller omildes Portrait i perlmo	graverat uti Perlmo; som Bromell trodt vara K. Christian Tyrans; fastän det är utan skägg	
	Konung Attilae Portrait af perlmo	Et Mans-hufwud: uphögd arbete, i Perle-mo: hwilket Bromell trodt vara någon göthisk konungs,	

Därjämte upptaga båda förteckningarna kopparstick "med glas öfwer" av Gustaf Vasa, Erik XIV, Johan III, Sigismund och Karl IX; Berchs även av Maria Eleonora. Hos Berch äro därutöver följande föremål införda:

"Gustavi Adolphi bild till häst: hwartil hörer dess Feltdevise: cum Deo et Victoricibus armis bägge delarne utskurne i steen, ovale, och infattade i silfwer."

Cavaliers elfbensporträtt av Ulrika Eleonora.

Miniatyrporträtt av Olof Bromelius.¹ (Fig. 30.)

"En cartouche af Silfwer, at deruti infatta något Konglt. portrait."

Det mest intressanta i katalognotiserna är givetvis konstnärsuppgifterna, av vilka ett par synas vara okända, så t. ex. den om det med säkerhet identifierade Karl XI:s-porträttet (Ugglas 586), eller bestyrkta af Ugglas' attribueringar. Ett, så vitt undertecknad kunnat finna, okänt konstnärsmamn möter vid beskrivningen av Karl XII:s-miniatyren. Vem var Spöring? Troligen är det antingen den från Tyskland inflyttade konrektorn vid Tyska skolan i Stockholm Eberhard Kristian Spöring (d. 1733) eller — och sannolikare — dennes son Herman Didrik (1701—1749), död som medicine professor i Åbo. Herman Didrik vistades under sin studietid (omkr. 1716) som informator i det Bromellska huset. Det uppgives att han var "snabb ritare".²

Om modern, Elisabetha Benedicta Burmeister, säges det, att hon hade konstnärliga anlag.³

Fig. 30.
Miniatyrporträtt av
Olof Bromelius.

Sedan ovanstående blivit satt har jag observerat att i G. J. Adlerbeths inventarium av 1778, det år då denne efterträdde C. R. Berch som chef för Antikvitetsarkivet, återfinnas samtliga ovan upptagna föremål ehuru ofta beskrivna på ett avvikande sätt. Så t. ex. förekommer nr 2 i förteckningen ovan som "hans Bild utskuren i et litet 8 kantigt smycke". De förut blott hos Berch upptagna Gustaf II Adolfs-föremålen återfinnas som "ovalt armsmycke Gust. Ad. till häst med G. A. R. bredvid" och "d:o Et lejon med svärd och sköld på Trophéer Cum Deo et victoricibus armis". Dessutom kan noteras "Silfver cartouche med hithörande oval hvarpå chiffren 1690" = ovan nämnda cartouche och alltså förmodligen identisk med den nuvarande bakplåten till miniatyren av Ulrika Eleonora d. ä., Skattkammarkatalogen 593. I

¹ A. a. s. 379 not 4.

² Abraham Bäck: Hermann Diedrich Spörings Äreminne, Stockholm 1749, s. 4 f.

³ A. a. s. 2 f.

Adlerbeths förteckning äro emellertid även 3 föremål nämnda, som ej upptagits i de föregående inventarierna: "Konung Sigismunds Bröståbild, stucken i sten", "Johan Casimir Pfalzgrafve. Portrait med 4 kantig förgylld ram" samt "Hans Gemål likaledes", vilka alla tre återfinnas i Skattkammarkatalogen under resp. nr 198, 566 och 567. Sammanlagda antalet av ovannämnda föremål är 21. I Hallenbergs "Berättelse om Svenska Kungliga Mynt-Cabinetet" (1804) nämnes å sid. 35 "18 stycken portrait och smycken (i manuskriptet i Vitt. Ak:s arkiv här inskjutet: i basrelief) i miniature och emaille" samt å sid. 36 "fyra portrait i miniature och basrelief", d. v. s. sammanlagt 22 st. dylika föremål. Mellan 1778 och 1803 hade emellertid till Akademien som gåva överlämnats tvenne miniatyrporträtt: av Johan Helin (sekreteraren i och chefen för Antikvitetsarkivet död 1753) och av Benjamin Düster (den falske Karl XII, halshuggen i Stockholm 1725), det förra av Helins döttrar 1788, som därför på Gustaf III:s befallning fingo en gratifikation av 10 rdr specie, det senare 1790 av kanslirådet Elers. Konungen beslöt även att porträttet av Helin såsom "väl målat måtte förses med glas och infattning", vilket skedde för 2 rdr. (Akademiens protokoll 1788 ²⁰/_s § 4, 1789 ²/_i § 6, ¹³/_i § 1 och 1790 ²⁰/_i § 7 samt räkenskaper 1789). Intet av dessa porträtt återfinnes numera i Akademiens samlingar. Någon bild av Helin är ej heller förtecknad av Svenska Porträttarkivet, eller i Nationalmusei register över dess porträttsamling. Då det vore av stort intresse att med Helins bild kunna komplettera sviten av riksantikvarieporträtt, mottagas med tacksamhet alla underrättelser, som kunna bidra till återfinnandet av porträttet. Av Düster däremot finns en miniatyr på Gripsholm (katalog av S. Strömbom och E. E:son Uggla, 1927, nr 145) avbildad i Karolinska Förbundets Årsbok 1917. Huruvida den är identisk med den till Akademien skänkta är mig obekant.

N. L. Rasmusson.